

РЕЦЕНЗІЯ

доктора економічних наук, професора Данкевича Віталія Євгеновича на дисертаційну роботу Осіпчук Анни Сергіївни “Організаційно-економічні засади розвитку екологічного туризму”, подану до захисту у спеціалізовану вчену раду Поліського національного університету на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 “Економіка”, галузь знань 05 “Соціальні та поведінкові науки”.

Актуальність теми дисертації, її зв’язок з науковими програмами, планами, темами

Враховуючи активізацію процесів інтеграції України до Європейського Союзу та впровадження Європейського зеленого курсу в українську дійсність, виникає необхідність серйозного наукового осмислення та аналізу актуальних екологічних викликів. Зокрема, це стосується розробки та оптимізації структурних методів досягнення сталої екологічної рівноваги між суспільством та навколишнім природним середовищем.

Сформування дієвої і результативної екологічної політики, яка б сприяла створенню умов для стійкого економічного зростання, покращення рівня добробуту та соціальної задоволеності населення, є нині одним із ключових напрямків діяльності в контексті інтеграції до ЄС.

Однак, повномасштабна агресія Російської Федерації в Україні викликала суттєві зміни в економічному ландшафті країни, включаючи негативний вплив на розвиток туристичної індустрії. Військові дії не тільки зменшили позитивний ефект від туристичної діяльності, але й внесли внутрішню нестабільність, що спричинило масове вимушене переселення населення. Не дивлячись на ці обставини, в майбутньому, зі стабілізацією ситуації, завершенням військових дій та поверненням переселенців, очікується відродження попиту на вітчизняні туристичні локації. Таким чином, суб’єкти туристичної діяльності мають бути готові до відновлення туристичного сектору економіки України, спрямованого на розвиток екологічного туризму як одного з пріоритетних напрямів.

Таким чином, наукове дослідження та розробка організаційно-економічних засад розвитку екологічного туризму в Україні є вельми актуальним та важливим в контексті сучасних реалій. Ця тема потребує детального дослідження, що включає розгляд найкращих європейських практик, адаптації їх до українського контексту та впровадження на національному рівні.

Дисертаційна робота відображає результати наукових досліджень, проведених відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри економіки, підприємництва та туризму Поліського національного

Поліський національний університет
Відділ діловодства та
контролю виконання
ВХІДНИЙ № 09
від « 07 » 08 2023 р.

університету за темами: “Організаційно-економічні засади розвитку екологічного туризму” (номер державної реєстрації 0119U103399; 2019–2022 рр.), “Конструктивно-географічні та організаційно-економічні засади розвитку інноваційних видів туризму на території Правобережного Полісся” (номер державної реєстрації 0117U007357; 2018–2022 рр.) та “Організаційно-економічні засади забезпечення сталого розвитку Північно-Західного регіону України” (номер державної реєстрації 0121U109310; 2020–2025 рр.).

У зв'язку з цим, дисертаційне дослідження, в якому зроблено спробу удосконалення організаційно-економічних засад розвитку екологічного туризму, є актуальним.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність

Обґрунтованими є рекомендації з удосконалення державної політики в галузі туризму, а також рекомендації для лісогосподарських підприємств, які у своєму підпорядкуванні мають найбільшу кількість територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Цікавою є пропозиція дисертанта, щодо комплексу туристичних процесів з акцентом на ієрархічне представлення об'єктів. Під час аналізу структурно-функціональної моделі ідентифіковано проблемні ділянки функціонування системи екотуристичної діяльності, що дає змогу сформулювати пропозиції щодо покращення організації діяльності екотуристичних об'єктів, забезпечуючої інфраструктури, норм законодавства, системи підготовки кваліфікованих кадрів тощо.

Заслуговує на увагу розроблена автором інтерактивна карта (геопортал) еколокацій Житомирського району. Геопортал відображає об'єкти природно-заповідного фонду, екологічні стежки, пункти рекреації, агро- та екосадиби на території Житомирської області з описом даних об'єктів, особливостями інфраструктури, координатами, контактними даними відповідальних осіб. Інфраструктура геопросторових даних такого інформаційного наповнення створює можливість потенційним споживачам більш детально ознайомитися з місцями відпочинку, самостійно спланувати туристичний маршрут та забезпечити активний розвиток туристичної сфери регіону в цілому. Налагодження системи надання послуг у сфері екотуристичної діяльності на виході дає інтегрований ефект, що в загальному сприяє створенню робочих місць, становленню малого бізнесу, зростанню економіки країни, розширенню міжнародних зв'язків.

У свою чергу економічний ефект проявляється у формуванні і перерозподілі фінансових потоків в місцях здійснення екотуристичної діяльності, покращенні інвестиційної привабливості, сприянні розвитку супутніх сфер діяльності та інфраструктури туристичних об'єктів.

Автором доведено, що створення еколого-рекреаційного комплексу у межах міста сприятиме формуванню широкого спектру позитивних ефектів екологічного, соціального, економічного, патріотично-виховного, культурного, освітньо-наукового характеру і значення. Враховуючи нестачу комплексних об'єктів туристично-рекреаційного та культурно-освітнього характеру, які б формували привабливий імідж відповідної території, запропоновано створити унікальний природно-антропогенний об'єкт сфери туризму еколого-рекреаційного характеру, багатий біологічним та ландшафтним різноманіттям. Еколого-рекреаційний комплекс "Відродження" стане першим кроком до позиціонування м. Житомира та області як центру екологічного туризму, що дасть змогу сформувати унікальний регіональний бренд.

Обґрунтованість висунутих аспірантом наукових положень підкріплюється глибоким аналізом та узагальненням теоретичного та практичного досвіду, залученими і опрацьованими офіційними статистичними матеріалами і літературними джерелами з фахових питань та використанням отриманих результатів в практичній діяльності установ та організацій туристичної сфери.

Основні наукові положення, висновки і практичні рекомендації, викладені в дисертації, є достатньою мірою обґрунтованими, логічними і послідовними.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях

Достовірність висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації, забезпечена знанням і творчим використанням наукової методології та застосуванням сучасних методів проведення досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні наукового завдання розвитку теоретико-методологічних засад, методичних і науково-практичних рекомендацій щодо розвитку екологічного туризму. Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційного дослідження є такі:

Удосконалено: - дефініцію "екологічний туризм" в умовах мінливості соціо-економічної ситуації, викликів, пов'язаних з військовою агресією та з врахуванням пріоритетів та Цілей сталого розвитку, що дозволили поняття екологічний туризм сформулювати як напрям туризму, який базується на максимізації використання природно-рекреаційних благ та ресурсів для післявоєнного поновлення зруйнованих екосистем з мінімальним антропогенним впливом та забезпечує підвищення рівня добробуту місцевого населення, здорового способу життя, раціонального використання сукупності природних ресурсів та отримання економічних вигід стейкхолдерами екотуристичної діяльності і реалізацію екопросвітницької, культурно-пізнавальної функцій. Змістовне наповнення

екологічного туризму з позиції існуючих викликів створює сприятливі соціально-економічні та організаційні умови для здійснення туристичної діяльності і надання туристичних послуг у конкурентному ринковому середовищі; - методичний підхід до визначення економічної ефективності реалізації екологічного туризму через співвідношення між отриманими доходами територіальних громад від здійснення екотуристичної та допоміжних видів туристичної діяльності і витратами на облаштування DESTИНАЦІЙ та забезпечуючої інфраструктури. На основі даного підходу територіальні громади матимуть можливість диверсифікувати спектр товарів і послуг, а також спрогнозувати доцільність формування та реалізації створення й надання інноваційних туристичних продуктів і послуг; - класифікацію видів екологічного туризму, яка, на відміну від діючої, передбачає групування екотуристичних послуг за такими ознаками: пізнавальною, навчальною, культурною, рекреаційною та діловою, що дає можливість впровадити клієнтоорієнтований підхід при формуванні ринкового попиту і пропозиції на туристичні продукти. Імплементация поліваріативних екологічних турів сприятиме економічному і соціальному розвитку регіонів та рекреації споживачів туристичних послуг, оздоровленню і формуванню екологічної свідомості туристів, що відповідає організаційно-економічним засадам розвитку екологічного туризму;

дістали подальшого розвитку: - обґрунтування механізму фінансового забезпечення організації, утримання і розвитку заповідних територій та інших суб'єктів екотуристичної діяльності, який базується на багатоваріантній основі та забезпечує алгоритм залучення грошових коштів від участі у грантових програмах, проведенні рекламних заходів, іноземного інвестування, продажу і оренди авторських прав на туристичні брендові продукти та інші додаткові послуги; - система принципів екологічного туризму (в межах екотуристичних DESTИНАЦІЙ): системності, адаптивності, інноваційності, економічності та ефективності, екологічної свідомості та гнучкості, які виступають методологічною основою дослідження процесу адаптації організаційно-економічного механізму розвитку екологічного туризму у відповідності до концепції сталого розвитку туристичної та супутніх галузей. Комплекс запропонованих принципів додає визначеності в процесі реалізації екотуристичної стратегії й сприяє відповідальному споживанню та виробництву, ефективному екопросвітництву, зміцненню здоров'я і добробуту населення, покращенню інвестиційної привабливості, переорієнтацію стратегічного вектору бізнес-структур на екологізацію господарської діяльності; - стратегічні напрями розвитку екотуристичної і екокультурної діяльності, які гармонізують функціонування туристичного бізнесу до європейських екологічних стандартів, мотивують екологічну відповідальність і свідомість споживачів екотуристичних послуг і розроблені у відповідності до нормативних засад європейської екологічної політики, спрямовані на підтримку екологічної

безпеки та раціональне використання, відтворення і охорону природних ресурсів, задоволення екологічних потреб населення. Виконання зазначених умов та політичних ініціатив європейського Зеленого курсу (охорона природи та біорізноманіття, стале виробництво та зелена промисловість, кліматична нейтральність та зелені проекти) пришвидшить процес набуття Україною членства в ЄС і створення ефективної, сталої та конкурентоспроможної економіки; - модель геопорталу еколокацій на регіональному рівні, в якій відображаються різного типу об'єкти та території природно-заповідного фонду, еколого-просвітницькі, рекреаційні магніти, еко-готелі, культурно-мистецькі центри та інші локації з аналітичним оглядом їх функціонального призначення, що слугує інтерактивною картою, яка надає можливість потенційним споживачам проводити моніторинг рівня привабливості екотуристичних локацій й відіграє 30 соціальну, інформаційну та пізнавальну роль для споживачів сфери туристичних послуг.

Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 22 наукових працях загальним обсягом 13,41 ум. друк. арк. (автору належить 8,37 ум. друк. арк.), з них 7 праць, в яких опубліковано основні результати дослідження, у т. ч. 3 статті в іноземному науковому періодичному виданні, проіндексованому в базах даних Web of Science Core Collection та Scopus, 4 – у вітчизняних наукових фахових виданнях категорії Б, 11 наукових праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

Практичне значення і впровадження одержаних результатів дослідження

Розроблені наукові положення та пропозиції щодо напрямків удосконалення організаційно-економічних засад розвитку екологічного туризму можуть бути використані у навчальному процесі при підготовці висококваліфікованих фахівців у сфері економіки та управління. Основні ідеї та висновки дослідження доведено до конкретних положень, методик і рекомендацій. Вони можуть бути використані у практичній діяльності органами державного управління на національному й регіональному рівнях, підприємствами, громадськими організаціями.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використання результатів і рекомендацій дисертаційного дослідження у процесі організації і управління екотуристичною діяльністю: реалізації екскурсійних турів по локаціям Житомирської області згідно з новим районуванням на основі результатів авторського опитування; забезпечення доступу до інформації та місцезнаходження екотуристичних об'єктів на території Житомирського району (можливість самостійного формування туристичного маршруту з врахуванням доступу до закладів харчування та розміщення за допомогою інструментарію розробленого туристичного геопорталу). Результати дисертаційного дослідження апробовано

туристичним агентством «Патріот», а саме використано розроблені автором туристичні маршрути по об'єктах природно-заповідного фонду Житомирської області (довідка б.н. від 17.08.22). Результати дослідження щодо застосування концепції популяризації екологічного туризму засобами геоінформаційних систем та технологій знайшли своє практичне застосування у діяльності Управління культури та туризму Житомирської обласної державної адміністрації (довідка № 603-1.21/04-22 від 23.09.22). Результати дисертаційного дослідження використано комунальною установою «Житомирський обласний туристичний інформаційний центр» Житомирської обласної ради для перспективного планування і змістовного наповнення заходів щодо популяризації туристичної індустрії, стимулювання екопросвітництва, допомозі у підготовці і вихованні висококваліфікованих кадрів у галузі знань за спеціальністю «Туризм» (довідка № 38 від 02.08.22).

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації

Аналіз змісту анотації та основних положень тексту дисертаційного дослідження Осіпчук А.С. засвідчив їхню повну ідентичність в частині формулювання мети, об'єкта, предмета, завдань, положень новизни, висновків до розділів, загальних висновків. Загалом зміст анотації відтворює інформацію про методологію дослідження, способи аргументації положень, основні ідеї тексту дисертації, що викладені стисло.

Анотація не містить інформації, яка була б відсутньою в дисертації. Дисертація та оприлюднена анотація оформлені відповідно до вимог чинного законодавства України.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Осіпчук А.С. за рівнем наукової новизни, змістом, логікою викладеного матеріалу, узагальненнями, висновками та пропозиціями є завершеним науковим дослідженням та відповідає спеціальності 051 «Економіка», галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Робота написана державною (офіційною) мовою із дотриманням наукового стилю та використанням у дослідженні спеціальної термінології. За своєю структурою та оформленням дисертація відповідає вимогам МОН України. Виклад матеріалу загалом подається обґрунтовано, розділи дисертації пов'язані між собою, висновки і пропозиції впливають зі змісту дисертації та отриманих здобувачем результатів. Авторські методичні положення і наукові розробки, пропозиції та рекомендації, наведені в роботі, деталізовані дисертантом і переважно доведені ним до можливості практичного застосування.

Таким чином, тема дослідження, його мета, предмет і об'єкт, перелік поставлених та вирішених завдань, положення наукової новизни,

запропоновані автором загальні висновки, обсяг друкованих праць відповідають чинним нормативним вимогам щодо наукових робіт такого рівня.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.

Дисертація є самостійною виконаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які виставлені автором для публічного захисту. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування. Таким чином у дисертаційній роботі Осіпчук Анни Сергіївни на тему “Організаційно-економічні засади розвитку екологічного туризму” відсутні порушення академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

1. В дисертаційній роботі у теоретичній частині (ст. 58) автором представлено методику розрахунку економічної ефективності туристичної діяльності на прикладі регіону. Робота значно б виграла, якби дана методика була практично апробована на прикладі окремого регіону і проведені відповідні економічні розрахунки.

2. В другому розділі дисертації автором здійснено аналіз туристичної діяльності в ринковій економіці. Враховуючи, що у Україні відбулася адміністративно-територіальна реформа доцільно більше уваги звернути до специфіки розвитку туристичного сектору на рівні новостворених громад. Також доцільним є аналіз впливу туристичного сектору на наповнюваність бюджетів громад. При цьому для аналізу може використовуватися інформація про бюджети громад із аналітичної платформи openbudget.gov.ua або інших офіційних джерел.

3. В другому розділі дисертації “Формування організаційно-економічних умов сучасного розвитку екологічного туризму в Україні” доцільно було б виокремити виявлені проблеми розвитку екологічного туризму в Україні для розробки відповідних рекомендацій у третьому розділі дисертаційної роботи.

4. Автором обґрунтовано механізм фінансового забезпечення організації, утримання і розвитку заповідних територій та інших суб’єктів екотуристичної діяльності, який базується на багатоваріантній основі та забезпечує алгоритм залучення грошових коштів від участі у грантових програмах, проведенні рекламних заходів, іноземного інвестування, продажу і оренди авторських прав на туристичні брендові продукти та інші додаткові послуги (ст. 28). Водночас, робота значно б виграла, якщо даний механізм був би апробований на конкретному прикладі розвитку заповідних територій та інших суб’єктів екотуристичної діяльності.

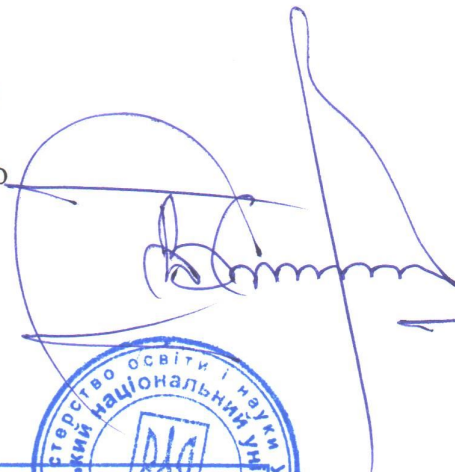
5. Автором в третьому розділі розробляючи стратегічні пріоритети розвитку екотуристичної галузі України варто більш детально звернути увагу на євроінтеграційний вектор розвитку України та необхідність вивчення європейської практики екологізації передбаченої Європейською зеленою угодою.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Осіпчук Анни Сергіївни “Організаційно-економічні засади розвитку екологічного туризму” є завершеним науковим дослідженням, виконаним на вельми актуальну тему. Вона містить теоретичні та методологічні засади, розробки науково-практичних рекомендацій щодо організаційно-економічних засад розвитку екологічного туризму. Рівень проведених досліджень та їх практична спрямованість свідчать про наукову зрілість здобувача.

За змістом і оформленням дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України №40 від 12 січня 2017 року “Про затвердження вимог до оформлення дисертацій”, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 “Економіка”, галузь знань 05 “Соціальні та поведінкові науки”.

Рецензент,
декан факультету права,
публічного управління та
національної безпеки
Поліського національного
університету,
д.е.н., професор

В.Є. Данкевич

